

др Верољуб Рајовић,
редовни професор Правног факултета у Београду

ЗАШТИТА САМОУПРАВНИХ ПРАВА И ДРУШТВЕНЕ СВОЈИНЕ

У вези предмета о коме се расправља, говорићу само о делу који се односи на заштиту самоуправних права и друштвене својине, како се тај део иначе назива у оквиру предмета Друштвена својина и самоуправљање на нашем факултету (Правном факултету у Београду) имајући у виду програм и план, односно искуства која постоје у вези с њима на нашем факултету. Изнећу и своје схватање о томе како би то требало уредити убудуће, како за наш, тако и за друге факултете у земљи, код којих овај предмет постоји.

На нашем факултету део који носи назив „Заштита самоуправних права и друштвене својине” обухвата:

1) Организацију заштите

Општа учења

- Појам и садржина заштите друштвене својине и самоуправљања; самоуправна кривичноправна и други основи заштите.
- Заштита друштвене својине и самоуправљања као саставни део јединственог система општедруштвене заштите.

б) Остваривање и заштита самоуправних права

- Редован облик заштите (интерно остваривање заштите); заштита путем органа самоуправљања; заштита путем осталих органа самоуправљања; заштита путем осталих органа (унутрашња арбитража и друго).
- Друштвена заштита самоуправних права („екстерна заштита”); органи друштвене заштите (органи друштвенополитичке заједнице; друштвени правобранилац самоуправљања; судови удруженог рада; остали органи — редовни судови, синдикална организација и др.).

в) Облици и мере друштвене заштите

- Привремени карактер облика и мера друштвене заштите;
- Привремене мере скупштине друштвено-политичке заједнице (услови за предузимање привремених мера; врсте и садржина привремених мера, трајање и друго);
- Одлуке самоуправних органа, унутрашње арбитраже, судови удруженог рада и др.

г) Решавање спорова који се нису могли решити редовним путем (мешовито решавање)

- Претпоставке за покретање поступка;
- Органи за решавање спорова;
- Облици решавања спорова.

д) *Надзор над законитошћу рада самоуправних организација и заједница (органи, садржина и мере надзора).*

2) *Поступак заштите*

- Поступак пред судовима удруженог рада;
- Поступак пред унутрашњом арбитражом;
- Поступак пред другим органима.

То је интегрални текст програма.

Број часова недељно сразмеран је обиму програма и износи око 20% укупног броја часова одређених за предмет у целини, што износи око 16 часова годишње. Слично је и са наставом на последипломским студијама на Смеру друштвена својина и самоуправљање, с тим што се посебно предвиђа сразмеран број часова из области заштите друштвене својине, а посебно из дела који обухвата самоуправљање.

Карактеристично је да смо већ након прве године од увођења предмета установили да Поступак заштите није целисходно обухваћен овим предметом како из суштинских, тако (посебно) из педагошких разлога. Наиме, овај предмет је код нас на другој години студија, а поступци су на трећој и (већином) на четвртој години студија. Из тих разлога овај део је „враћен“ у предмет Грађанско процесно право који се код нас налази на четвртој години студија и који је раније (пре увођења предмета Друштвена својина и самоуправљање) био саставни део тог предмета. Такво стање је и данас.

У уџбенику који обрађује предмет Друштвена својина и самоуправљање, због обима који је произашао из целовитог програма тог предмета, део који се односи на заштиту такође није у складу са (предвиђеним) програмом. Истина, ту су одступања мања.

Све су то разумљиве ствари ако се има у виду да се ради о предмету који је још увек у процесу формирања, било у односу на предмет као такав, или и у односу на релације овог и других предмета на нашем Факултету.

Ваља указати на чињеницу да је било схватања (па и одређених предлога) да се сва материја која се односи на остваривање и заштиту друштвене својине и самоуправних права обухвати једним новим и обавезним предметом који би се изучавао најраније на трећој години студија. Тврдило се да би то било вишеструко корисно. Пре свега, то би било садржински и педагошки оправдано, што се иначе показало као мана код усвојеног програма. Даље, тиме би се целовито обухватила заштита друштвене својине и самоуправних права што би условило „разграничења“ ове материје и других предмета у којима се на било који начин ова материја обрађује. Најзад, имала се у виду чињеница да се не поклања довољно пажње остваривању друштвене својине и самоуправних права, што је на супрот томе видно изражено када је у питању изучавање приватне (личне и сл.) својине, те би се увођењем новог предмета све то поправило. Пошто су ови покушаји пропали, било је мишљења да би требало увести макар један опциони предмет са сличном садржином, независно од постојећих предмета и програма предмета

Друштвена својина и самоуправљање. И то није прихваћено. Основни разлог био је у томе да ствари још нису довољно „сазреле“ за тако нешто и да све треба препустити будућности.

Један од оних који су заступали становиште о увођењу једног новог (обавезног или опционог) предмета био сам и је лично. До данас нисам променио мишљење.

Програм и план истог или сличног предмета који постоји на другим факултетима у земљи нисам имао прилике да проучим. Из уџбеника (односно других учила) који служе за изучавање тог предмета на одговарајућим факултетима може се понешто (иако, свакако, не у целини) назрети. На основу тога лично сам уверен да је материја која се односи на остваривање и заштиту друштвене својине и самоуправних права врло скромна. За то, вероватно, има разлога, можда и зато што се та питања (делом) обрађују у оквиру материје других предмета.

Ипак, у том погледу, наш Факултет иде доста даље.

У најкраћим цртама, на крају, изнећу своје погледе на проблем о коме говорим.

Дубоко сам уверен да је за наше друштво неприхватљиво поклањање веће пажње приватној (личној) него друштвеној својини односно самоуправним правима. Дипломирани правници на свим факултетима у земљи добијају далеко више знања из класичних предмета. То се понајвише односи на приватну својину где су, понегде, изучавања доведена да савршенства. То доводи до тога да често имамо класичног (државног) правника, а то је неодрживо.

Отсваривање, односно заштита, друштвене својине и самоуправних права представља саставни део суштине, бића ових основних и водећих институција нашег система. Њихово неизучавање, или непотпуно изучавање, представља осакаћење знања наших дипломираних правника, што има озбиљне последице (пре свега) у пракси. Из тих разлога сматрам да део кривиче за постојеће стање у нашем друштву, у вези са слабом заштитом самоуправних права и друштвене својине, сносимо и ми као васпитно-образовне, односно научне институције.

Изучавање остваривања и заштите својине и самоуправних права кроз један посебан, обавезан предмет, поред пружања целовитог знања из ове области омогућило би даља изучавања ове материје на научној основи. То би представљало велику корист и за науку и за праксу нашег друштва. Гледано кроз органе, односно институције и (делом) прописе, о остваривању и заштити друштвене својине и самоуправних права, с правом се може рећи да смо земља без преша у свету. Насупрот томе, пракса показује да (друштвена) својина и самоуправна права нису адекватно заштићена, односно остварена. Са приватном (лично) својином ситуација је драстично боља, што је ван сваке логике.

Према свему изнетом сматрам да би на свим факултетима у земљи требало да постоји посебан предмет који би проучавао остваривање и заштиту самоуправних права и друштвене својине. И то са садржином која би била веома слична, ако не и истоветна, за разлику од материје која би се обухватила предметом који би обрађивао друштвену својину и самоуправна права као материјално-правне категорије где би могло бити разлике, обзиром на могућност да се поједине материје изу-

чавају и у другим предметима. Из садржинских и педагошких разлога изучавање ове материје припада последњим годинама студија. Разуме се да би се у оквиру овог предмета изучавала и процедура која је по суштини различита од класичне (државне) судске и друге процедуре. Што се тиче приговора (додуше они потичу из „ранијег“ времена) да још треба сачекати, јер нема довољно „материјала“ за овај предмет, сматрамо га неоснованим. Дубоко смо уверени да материје за такав предмет има довољно — како научне, односно стручне, тако и законодавне, односно из праксе самоуправних субјеката. На то указују и практичне потребе нашег друштва.

Све што је о остваривању и заштити друштвене својине и самоуправних права овде речено, указује на потребу дубљег сагледавања (и) овог питања кроз један вид општејугословенског скупа. Да би се то остварило нужно је одржати саветовање (или неки други начин размене мишљења и искустава) на коме би учествовали не само представници факултета, него и појединци из научних институција, односно органа и организација и др. Мешовит састав учесника расправе омогућио би да се дође до складнијег односа између научног, односно стручног, виђења ове проблематике и практичне потребе нашег савременог друштвеног развоја, односно његових будућих потреба.